

1673-1723

Dimitrie Cantemir

DIMITRIE CANTEMIR

OPERE

ISTORIA IEROGLIFICĂ

Repere cronologice, text stabilit și glosar
de Stela TOMA

Studiu introductiv
de Elvira SOROHAN

ISTORIA IEROGLIFICĂ

1

ADEVĂRATĂ, PENTRU LUCRURILE CARILE ÎNTRE DOAA MARI ȘI VESTITE, A LEULUI ȘI A VULTURULUI, MONARHII S-AU TÂMLAT, ȘI PRIN VRÉMEA A 1700 ANI, DE VRÉDNICE A SĂ CRÉDE SCRIITORIU, FOARTE PRE AMÁNUNTUL ÎNSĂMNATĂ, CARILE PRIN TOT CURSUL VREMII ACEIIA ÎNTRE VII AU FOST, DE VÂRSTĂ LA 3100 ANI FIIND, CÂND SFÂRȘITUL ÎNCEPUTEI SALE ISTORII A VIDEA S-AU ÎNVREDNICIT.

PARTEA I

Mai denainte decât temeliile Vavilonului a să zidi și Semiramis într-în-sul / raiul spândzurat (cel ce din șapte ale lumii minuni unul iaste) a sădi și Evfrathul între ale Asiii ape vestitul prin ulețe-i a-i porni, între crierii Leului și tâmplele Vulturului vivor de chitéle și holbură de socotele ca aceasta să scorni. Leul dară de pre pământ (carile mai tare și mai vrăjmașă decât toate jigăniile câte pre fața pământului să află a fi, tuturor știut iaste) și Vulturul din văzduh (carile precum tuturor zburătoarelor împărat iaste, cine-și poate prepune?) în sine și cu sine socotindu-să, și pre amănuntul în samă luându-să, după a firii sale simțire așé să cunoscură, precum mai tari, mai iuți și mai putincioasă dihanie decât dânșii alta a fi să nu poată.

Însă singuri cu a sa numai știință și simțire neîndestulindu-să, cu a tuturor a altor ale lumii jigani și pasiri a lor socoteală să adeverească și să întărească vrură, ca precum într-acesta chip să fie cătră toate dovedind și din gura tuturor mărturisire luând și împărăția ce-și alesese și socoteala ce în gânduri își pusese în véci nemutată și neschimbată să rămăie. Aședară, Leul – jiganiile în patru picioare clătitoare, iară Vulturul – pre céle prin aer

3 cu pene / și cu aripi zburătoare ca la un sfat îndată le chemară și în clipală le adunară.

Deci denaintea Leului mai aproape acélea jigani sta, carele sau în colți, sau în unghi, sau într-altă a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă, precum iaste Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mâța Sălbatecă și altele ca acéstea, carile de vărsarea singelui nevinovat să bucură și viața hireșă în moartea streină le stăruiaște.

Iară înaintea Vulturului mai aproape sta pasirile, carile sau în clonț, sau în unghi lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au, precum iaste Brehncea, Șoimul, Uleul, Cucunozul, Coruiul, Hărățul, Bălăbanul, Blendăul și altele asemenea acestora, carile într-o dzi singe de nu vor vărsa și moartea nevinovatului de nu vor gusta, a doa dzi perirea sa fără greș o știu. Acéstea într-acesta chip fietecarea în partea împăratului său și la ceata monarhiii sale locul cel mai de frunte și stepăna cea mai denainte ținea. Aședară era orânduiala dintăi.

4 Iară orânduiala a doa la Leu o ținea căinii, ogarăi, coteii, mâțele de casă, Bursucul, Nevăstuica, Guziul, Șoarecele / și alte chipuri asemenea acestora, carele pre cât sint vânătoare, pre atâta să pot și vâna, și pre cât eale pre altele în primejdiia morții pot duce, pre atâta și nu mai puțin de la alții lor li să poate aduce. Iară la Vultur, a doa tagmă o cuprindea Corbul, Cioara, Pelicanul, Coțofana, Puhacea, Cucuvaia, Caia și altele lor asemenea, carele mai mult de prada gata cu truda altora agonisită, fie macară și imputită, decât de proaspătă cu a lor ostenință gătită, să bucură.

Iară a triia tagmă și cele mai de gios praguri (căci acéstea în scaune a șe-dea nu să învrednicesc) le ținea jiganiile și pasirile, carile în sine vreo putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă, ce pururea supuse și totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spândzură (că sufletul supus de țenchiul negrijei departe stă), precum iaste Boul, Oaia, Calul, Capra, Râmătoriul, Iepurile, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropiia, Gânsca, Rața, Curca, Porumbul, Găina, Turtureaoa și alalte, cineși după neamul și chipul său. Ce pre acéstea nu pentru altă ceva le-au adunat, ce numai pentru ca nu cumva 5 vreuna să dzică că de acea adunare / știre n-au avut, nici în ceva pricină să poată pune, ca cum la acea adunare neaflându-să, sfatul cel de pre urmă ce s-ar fi ales n-au înțeles. Așé cât toate firile de duh purtătoare, carile întru monarhiia acestor doa stihii să află, precum vreuna macar de față n-au fost, să nu să numască, nici din hirografal de obște numele să le lipsască.

Adunarea dară a cestor doa monarhii și orânduiala a cestor doa so-boare într-acesta chip după ce să orându și să tocmi, dintr-îmbe părțile

cuvânt mare și poruncă tare să făcu, ca olăcari cu cărți în toate părțile și alergători în toate olaturile să să trimață, ca prin toate țările și orașurile crainici strigând, de această mare a marelor monarhii adunare, tuturor în știre să dea, și cu de-adinsul iscotind, să poată cunoaște de iaste lipsind vreun chip din vreun féliu din duhurile purtătoare și de nu să află cu toții la această a tuturor adunare și de obște împreunare. Așjderea îngrozături și înfricoșeturi să să dzică porunciia unuia ca aceleuia, carile la acel sobor a să obști ar tăgădui sau alt féliu de pricini spre / apărare ar scorni și celuia 6 ce cât de puțin în ceva împotrivire ar arăta, plata cu pedeapsa morții și cu prada casii i să puna. Aședară, cu cuvântul deodată și porunca li să plinia și, precum s-ar dzice cuvântul, deodată cu gândul pretiutindirile și pre la toți sosia (că vêtea aspră tare pătrunde urechile și inima înspăimântată îndată simte sunetul) de vrême ce de alergăturile iuților olăcari și de tropotele picioarelor a neobosiților alergători toată pulberea, de pre toată calea, în ceriu să rădica. Toate văile adânci de tari strigări tare să răzsuna; toate a munților înalte vârvuri de iuți chiote și groase huiete în clipă să covârșia și toți câmpii pustii și necălcați de groznice strigări și de fricoase laudări să împlea. Nu era dară, nici să putea afla uréche în văzduh și pre pământ carea, de strașnic sunetul veștii și de groznic cuvântul poruncăi aceștia, să nu să sfreddească; nu era, nici să afla într-aceste doa stihii dihanie, carea de vârtutea și puterea învățaturii aceștia cu mare frică, cu neîncetat tremur și cu nespună groază să nu să clătească (că cu cât vêtea / oțărâtă mai de năprasnă 7 vine, cu atâta mai mare tulburare și grijă scornéște). De care lucru într-alt chip a fi nu putu, fără numai cu toatele deodată, cu cuvântul, porunca cu fapta pliniră și la locul însămnat și sorocul pus să găsiră.

Aședară, a marilor acestora împărați poruncă tot deodată și dându-să și plinindu-să, toate jiganiile uscatului și pasirile văzduhului în pripă să adunară și fietecarea, după chipul și neamul său, la ceata monarhiii sale să alcătuiră. La care adunare cineși în partea împăratului și oblăduitoriului său dându-să, și una de alta deosăbindu-să, lucru ca acesta a fi să tâmplă (că mai totdeauna obiciuit lucru iaste, la adunări mari ca acéstea, oarecare amestecături și îmoncișituri a să face, și de multe ori, pentru mici și în samă nebăgate pricini, cu cât iaste mai mare adunarea, cu atâta mai mare să face și împărechere).

Deci, precum s-au pomenit, fietecarea cu ceata sa, în partea monarhului să alegea, și una după alaltă la orânduiala sa să alcătuia. Iar mai pre urmă decât toate, Liliacul urma, carile cu aripile ce zbură și cu slobodzeniia prin/aer ce îmbla, spre ceata zburătoarelor, adecă supt stăpânirea Vulturului a 8

fi il arata, iară amintrile într-insul alalte hirișii socotindu-să, în neamul jiganiilor, supt domniia Leului îi da. Care lucru pricina cercetării, apoi și a gâncevii între doaa monarhii fu: fietecarea socotind că chip ca acela șie supus a fi s-ar cuvini; și de nu s-ar și cuvini, să i să cuvie a sili i s-ar cuvini (căci lăcomiia slăvii nu bunătatea sau folosul lucrului privește, în carile să slăvește, ce numai pre altul mai gios decât sine a pune socotéște, fie macară și fără de folos, încă de multe ori și pagubă de i s-ar aduce, sau necunoscând și nevrând, sau vrând și cunoscând, priiméște). Pentru care lucru, într-îmbe părțile féliu de fél de voroave scornindu-să, cu multe chipuri de cuvinte grețoase urechile amânduror împăraților împlea. Căci fietecările cu inima spre partea împăratului său trăgând și cu sufletul spre adaogerea monarhiii sale stăruind, lor biruința socotiia și precum așé să fie cu cale adevériia. Iară amintrile de s-ar cumva tâmpla, dzicea că scăderea cinstii (care lucru mai vârtos decât alalte inimile stăpânitorilor împunge) și micșurarea / slăvii numelui monarhiii sale a fi și a să face aiavea striga: (O, oarba jiganiilor poftă, lucrul din potrivă nesocotind, că mintea și socoteala slăvii la aceasta să sprijenéște, că ea cearcă pre cela ce nu o cunoaște, vorovéște cu cela ce nu o aude, cu acela are a face carile nu au vădzut-o, după acela méрге carile de dânsa fuge, pre acela cinstéște carile puțin în samă o bagă, pre acela ce nu o poftéște îl poftéște, celuia ce nu o va, înainte îi iase, și celui necunoscut pre samă să dá. Iară hirișii slăvii cea mai cu deadins iaste ca să părăsască pre cel ce o cinstéște, și cu acela să rămâie carile o necinstéște.)

Amândoi, dară, împărații nu puțin fură clățiți de împotrivă cuvinte ca acéstea, și fietecările în valurile chitélelor ni în sus, ni în gios sălta (că inima neaședzată, ales pentru lăcomiia cinstii, în mai mari valuri înoată decât corabiia în ochean), de vréme ce pre o parte socotiia că de vor scoate între-barea aceasta la ivală, oricarile pofta inimii sale ar izbândi, nu puțină întristare și a voii frângere celuialalt a aduce s-ar socoti. Iară pre altă parte, pofta lăcomiiei și jélea mărimii numelui și a lățimeii împărățiii ca cu o nepotolită și nestânsă de foc pară îi pârjoliia (că focul poftii nu mai gios în stepăna arsurii iaste decât metalul înfocat) și într-alt chip stămpărarea aceii înfocări și potolirea aceii arsuri a fi sau a să face nu socotiia, fără numai ce va și ce poruncéște, acéia să să facă. Ce această sentenție, precum amândoi în inimă o avea, așé unuia cătră altul, precum cérerea nu i să va tréce, adevériți era (căci iute iaste adulmăcarea adevérinții unde a sufletului pătimire într-altul de pre a sa o măsură cineva). Și așé, acești doi împărați într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta, și precum unul nu biruia, așé altul nu să biruia; ce numai ca cum preste putérea simțirilor ar fi, între sine o luptă

nesimțită simții, și precum spre biruință ceva nu nedejduia, așé precum nu să va birui nedejduia. Putérea a cunoștinții sfârșitului într-amândoi lipsiia, și cineși după pofta sa în ceva a să îndestuli sau a să odihni neputând, cu sufletele numai, tând biruia, tând să biruia (că precum îndreptariul nu mai mult pre lucrul strâmb de strâmb dovédește, decât pre sine de drept). Așé și ei, unul de pre măsură altuia, cât și ce ar putea, să măsură și să pricepea. Într-acesta chip ei singuri șie adevérindu-și / din toată socoteala carea înainte își punea, departe de la țenchiu-i să abătea.

Cătava vréme dară războiu ca acesta, ca cum duhnicesc s-ar putea dzice, între acești doi monarhi vrăjmași să bătea, și unul a altuia pofta nesimțitoréște tare pătrundea, atâta cât prin neștiință, a amânduror știința să împreuna și până mai pre urmă a amânduror sentenția și alégerea sfatului la un săvârșit să împropiia și să lipiia (că sufletele înțelepte macar și asupra vrăjmășii socotéliei drépte să pleacă). Adecă fietecările lucrul acesta într-acela chip să să caute și să să aleagă socotiia, în carile nici cinstei în ceva betejire, nici spre a necinstii obrăznicire să să dea, ce ca cum încă la urechile lor scrășnetul strâncenoaselor acestora voroave încă n-ar fi agiuns și ca cum ideaoa acestui primejduios sfat în mintea lor încă nu s-ar fi cuprins (că de multe ori a lucrurilor prepuse acoperire – vârtoase leacuri aduce ranelor, carile la ivală de s-ar scoate, așéși de tot s-ar face netămăduite). Așijderea (mai cu iușor iaste a să suferi obrinteala ranii la aer scoasă, decât patima sufletului cătră împotrivicul său arătată). Și așé, fietecările pre sfétnicii săi deosăbi chemând, într-acesta / chip le porunciră dzicând (pentru lucrurile mici, mari gâlcéve a scorni, a înțelepților lucru nu iaste, macară că aceasta și la cei înțelepți de multe ori s-au vădzut). Deci socotim, pre cât în putință va fi, sau noi de la dânsese, sau pre dânsese de la noi să le abatem (că pre câtă vrednicie iaste cineva în vrajbă a nu întra, pre atâta iaste, și nu mai multă, din vrajbă a ieși). De care lucru dzicem în descâlcitura gâlcévii aceștii, putérea monarhiii noastre lângă noi să oprim și pre dimocratiia voastră epítrop monarhiii noastre să punem. Carea lucrul acesta să-l scuture, să-l iscodească și ce ar fi dintr-îmbe părțile mai cu cale și mai cu cuviință, acéia să aleagă și să isprăvască, așé ca până înaintea féții noastre a nu ieși, din toate nodurile să să dezlége, ca oricând ar vini, ori într-a cui parte cea mică jigăniuță ar tréce, ca cum din véci și din bătrâni așé ar fi fost obiciuit, iară nu ceva nou și de curând s-au scornit (căci amintrile pricina clădirii dându-să, odihna și liniștea fără tulburare și strânciunare a fi nu poate).

Lăudară sfétnicii sfatul împăraților lor și cu mare minune mintea și înțelepciunea lor cu nespuse măriri în ceriu rădicară, pentru căci în / chiver-

nisala lucrurilor publicăi sale nu atâta ceea ce pot, pre cât ceea ce nu pot socotesc, și nici cu puțința își slobod mândriia, nici cu neputința își ațîță mâniia (că neputința aduce mâniia, și mâniia așteaptă izbânda); ce precum cu puțința spre umilință și blândéțe, așé cu neputința spre a gâlcévii potolire s-au slujit (căci la cei mai puțin domoliți neputința prinde obrazul puținții și de lucrurile de neputut să apucă) (iară împotriva, cei ce la poarta vredniciei slujesc, adese s-au vădzut că mai cu fericire le isprăvéște neputința cu părăsirea, decât puțința cu prepus, cu începerea. Căci neputința neincepând de nu-și foloséște, încaile nu-și strică. Iară puțința în mândriia sa amăgindu-să, lucruri peste puțința sa începe și la săvârșit a le duce nu poate, carea fără greș în loc de folos pagubă îi aduce). Așédarâ senatorii, după ce cu nesăvârșite (precum s-au dzis) și vécinice laude cinesi pre împăratul său binecuvântară, cu toții la locul și la scaunele sale să întoarsără.

14 După acéia, unii cătră alții véști pentru adunarea de obște a dimocratii a triméte începură. Pentru ca cel tăcut între inimile împăraților / făcut sfat înaintea tuturor să-l puie și fără betejirea și julirea cinstii, a slăvii numelui împăraților lor la ivală să-l scoată, în care descoperire sentenția sfatului monarhilor săi să să așédze și să să adeverédze (însă acesta lucru asemenea să făcu celora cărora de mare căldura văzduhului denafară, cea în trupul său născută din fire căldură, tare spre clătire li să pornește și sétea vartos li să pricinéște, căriia leacul o umedzală limpide și réce fiind, ce acéia lipsind, alta împotrivică, adecă limpede umedzală, dară călduroasă, de față aflându-să, precum iaste duhul vinului sau alta acestuia asemenea, și de limpegiune numai și umedzală amăgindu-să – puțin pentru hirișia răcélii și a căldurii grija purtând –, pentru ca sétea să-și stâmpere mai pre larg decât s-ar cădea o înghite, ce aceasta mai pre urmă în vasele priimitoare mǎrgând și după a sa fire cu cea din naștere a trupului căldură împreunându-să, căci amândoa surori a unui părinte, a soarelui sint, scăpărăturile scânteilor dintăi puțin clătite încă mai iute clătindu-le și pornindu-le – ca cum iaste osiia

15 neunsă în butea roții uscate – din scânteii scăpărătoare / pară ardătoare să face; din carea mai mare pârjol de séte să ijdăréște și în materiia mai denainte gătată cu iuțimea pătrundzind, mai mult sétea să spudzéște și să lătéște – căci după socoteala unor filosofi, toată materiia focului iuțime și forma-i iute clătire iaste –, căriia ceva împiedecare nepuindu-să, fără nici un prepus toată umedzala din fire ar usca și după cea desăvârșit uscăciune cea de perire putregiune cu bună samă ar urma).

Într-acesta chip fu și învățatura împăraților, întrând în urechile supușilor. Căci ce mai denainte cu lumina stidirii fételilor împăraților într-înemile

gloatei întunecat (căci lumina mare pre cea mică întunecă) și nearătat era, acmu cu lipsa ei, toate fără nici o siială și stidire la ivală ieșiia (că precum lumina soarelui să are cătră alalte stéle, așé chipul împăratului cătră senatori și alalți supuși iaste, și precum în prezenția lui toate să fac nevădzute, iară în lipsa lui cea cât de mică și de departe lumineadză și scânteiază, așé înaintea fétii împăratului toate chipurile supușilor să micșoreadză și toată gura slobodă să înfrâneadză. Iară în dosul lui și cel / mai mic în palatul lui, precum schiptrul împăratului în mâna sa poartă să arată). Că după ce trâmbița pozvolenii dimocratii în audzul tuturor cântă, dintr-îmbe părțile fietecare dihanie glas de sfat și bolbăitură de învățatură începu a da. Și așé, câți mai denainte era ascultători, atâte atuncea să făcură învățatori, dintr-a cărora cuvinte și sfaturi altă ceva nu să înțelegea, fără numai chiote netocmite și huiete neaudzite (că precum nenumărate picăturile ploii din nuori cu repeguine, pre pământ cădzind, un huiet oarecare dau, iară vreun glas tocmit nicicum, și precum a unui organ de muzică toate coardele deodată lovindu-să, o răzsunare oarecarea dau, însă vreo melodie tocmită și după pravilele muzicării alcătuită nicicum nu să aude, carea puterii audzului mai mult îngreșere aduce decât plăcere, așé iaste și voroava a mulți și totdeodată).

Într-acesta chip și jiganiile acéstea într-atâta voie slobodă vădzindu-să, cu toatele socotiia că carea mai tare va putea striga, aceiia învățatură să va asculta. Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gâlceava pentru alégerea aceii pasiri dobitocite sau a jiganiii păsărite, încă mai / mare era dihoniia și zarva carea între dânsele să făcea, cine ar giudeca și cine s-ar giudeca, carea ar sfătui și carea s-ar sfătui (precum aiavea iaste că unde lipsește începătura stăruitoare, toate mijlocile începăturii nestăruitoare să să facă). Ce, pentru ca într-un cuvânt să dzic, toate spre tulburare și neăședzare să întorsése, așé cât ce s-ar fi spre binele și folosul de obște nedejduit, spre răzsipa și prăpădeniia tuturor să făcea.

Îmbe părțile amânduror monarhiilor într-acesta chip împărechendu-să și fără nici o ispravă din cuvinte deșerte numai oproșcându-să și ce mai cu cuviință de grăit și de făcut ar fi nedomirindu-să.

Totdeodată și fără véste, în mijlocul teatrului, jiganiia carea Vidra să cheamă, cu mare obrăznicie sări și într-acesta chip proimiul voroavei sale începu: „Vestită axiomă între cei fizicești filosofi iaste că cel de-asémenea iubéște pre cel șie de-asémenea (iubirea dară către cel șie de-asémenea va să aréte neiubirea către cel șie nu de-asémenea). Așédarâ, pasirea zburătoare oricând pricina pasirii șie de asemenea ar grăi, totdeauna mai cu priință

18 partea i-ar ținea decât pravila / dreptății ar pofti. Așijderea, oricând dobitoc pentru dobitoc în pricină ar vorovi, mai cu iubirea firii l-ar ocroti decât dreptatea giudecării ar suferi, și așé într-îmbe părțile mai mult fățarnicie decât omenie, sau mai mult asupreală decât dreaptă socoteală s-ar face, de unde urmadză ca supt poala priiinții sau a nepriiinții pururea chipul adeverinții ascuns și acoperit să rămâie (că precum în teaca strâmbă sabiia dreaptă, nici în teaca dreaptă sabiia strâmbă a întra nu poate, așé unde iaste luarea féții sau strâmurarea priiinții, toată nedéjdea giudecării drépte afară să scoate). Pentru care lucru, eu, cu proasta mea socoteală, așé mai de folos a fi aș afla, ca gâlceava a atâtea guri în zădar să părăsim și un chip ca acela să găsim, carile într-îmbe părțile a face să nu aibă, pentru ca priința firească mai mult într-o parte sau într-altă parte să nu-l năstăvască, ce numai orice ar pofti dreapta socoteală, acéia să dzică, să facă și cu giudecata să aleagă (că dreptul giudecătoriu întâi pre sine de drept, apoi pre altul de strâmb giudecă, și întâi ascunsul inimii sale de fățarnicie curățește, apoi pre altul sau din nevoie îl izbăvește, sau după a lui vină îl osindește). Așijderea aș sfătui, ca

19 ori în ce chip s-ar putea, cu un ceas mai înainte / hotar și săvârșit gâlcévii aceștiiia să punem (că gâlceava lungă atocma iaste cu boala hronică), ca nu cândai mai îndelung scuturându-să și cernându-să voroava către acéstea, încă mai multe shimate și erése să să scornească, pre carile sau prea cu mult greu, sau nicicum vreodată a le potoli veți putea”

Acéstea încă vorovind Vidra și încă bine sfârșit cuvântului său nepuind, preste a tuturor nedéjde pasirea carea să cheamă Bâtlan cu mare mânie și probozală a o țistui începu și groznice sémne din ochi și din cap să tacă îi făcea, și cătră acéstea a aporie ipothetică dzicând, scorniiia: „Tu, o, Vidro, di-ai fi sau din pasirile zburătoare, sau din dobitoacele pre uscat îmblătoare, ar putea cineva dzice că doară a îmbe părților în ceva mai denainte știința ai fi avut. Iară acmu, jiganie în neam prepus dintr-altă stihie și supt altă monarhie supusă fiind, cum socotești că pentru lucrurile ție în rădăcina lor necunoscute, învățătura cea mai bună și sfatul cel mai ales a da vii putea? Ce mai bine ar fi, precum mi să pare, pentru lucrurile carile în

20 înaintea mărgătoare simțirea nu le-ai avut, a le ști și a le cunoaște să nu te fâlești (că precum toată știința din povața simți/rilor să află, toată lumea știe, căci nu orbul, ce cel cu ochi giudecă de văpséle, și cel cu urechi, iară nu cel surd alége frumséța și dulceața viersului). Au nu tu, odănaoară, prin fundul mării prinblându-te și spre vânarea péștelui șipurindu-te, eu din fața apei te oglindiiam? Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul ce nu ți s-au cădzut, sau, de te-au chemat cineva, prin greșala neștiinții aceasta

s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea? Au doară vii să dzici că din fire așé ești tocmită, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vréme în apă, fără a aerului trebuință a te zăbăvi să poți? Ce aceasta mai vârtos împotriva ta face, căci au puté-va racul jiganie de pre uscat a să numi, căci cu dzilele prin otavă să paște și din aer vreo înădușală sau putregiune nu i să naște? De care lucru, precum mi să pare, negreșit socotesc că cum cu mare obrăznicie la adunare nechemată te-ai aflat, așé mai cu mare nerușinare, de nime neîntrebată, sfat, și acesta spurcat, ai dat (că pre cât iaste de folos la vrémea de trebuință cuvântul cuvios, cu atâta iaste de împuticios cuvântul aceluia carile de nime neîntrebat tuturor dă sfat). În inima ta aceasta ascuns având / ca cu o voroavă vicleană și cu un obraz ce nu știe a să rușina, doă vicleșuguri să poți așterne și cu doă răutăți să te poți acoperi: una, că chip după învățătura ta cercându-să, pre tine să te afle și apoi cu sfatul și alégerea a moharhii mari ca acéstea, giudecătoare și alegătoare tuturor împotrivirilor lor puindu-te, lumea să dzică precum tu decât toate alalte mai cu minte și mai cu socoteală să fii. De ciia, tu, jiganie mijlocie și de neam cu prepus fiind, prostiia în evghenie să ți să întoarcă (căci toată evgheniia la muritori în lauda numelui videm că să stăruiaște); a doa, că macară cum mai mult dobitoacelor în patru picioare asămânându-te (precum singură tu cu al tău cuvânt te-ai legat) (căci la cel cunoscătoriu mai tare să ține și iaste legătura hireșului cuvânt decât frenghiia întreită de la altul înfășurată), mai mult în cumpăna dobitoacelor greuimea dreptății să pleci, și după fățarniciia priiinții, iară nu după pofta dreptății, giudecata să abați. Însă eu o pasire și de neam și de minte proastă fiind (căci nici în carne vreo dulceață, nici în péne vreo frumséță port), mai

21 mult a grăi nici pociu, nici mi să cade, fără numai ce și cât într-adevăr/ am înțeles și am știut, acéia din prostiia inimii am grăit. Iară giudecata fie a înțeleptilor”

Toate gloatele de cu socoteală cuvintele a prostului Bâtlan nu numai cât să mirară, ce încă și foarte plăcându-le, cu mari laude le lăudară, căci nu puțin prepus în inimile tuturor întra pentru a Vidrei fără véste voroavă, nepoftită învățătură și necerșută sfătuitură. Și așé, îndată despre partea pasirilor, într-o inimă și într-o gură, cu toatele alégere făcură că precum Vidra nicicum în ceata zburătoarelor nu să poate numi, așé și din monarhiia dobitoacelor trebuie a lipsi. La care sentenție mai multă sfadă și voroavă strânciunată s-ar fi scornit și mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost Brebul, lucru cu un ceas mai înainte, spre descoperirea adevărului, apucat.

A Brebului dară voroavă într-acesta chip fu: „Vidra odănoară din neamul nostru și era și să ținea, și cu noi de-a valoma și hrana și traiul îi era (precum și fața și floarea părului o vădește, macar că statul trupului de mojie i s-au schimosit și s-au logoșit), pre carea noi vădzind-o că cu vrémea 23 mărima sufletului carea la / noi iaste, precum toată lumea știe că partea trupului cea roditoare, carea în cevaș macară betejindu-să, de grabnică moarte aducătoare iaste, pentru a vieții sprijeneală a o rumpe și de la noi a o lepăda, nici ne îndoim, nici ne ferim. Aceasta dară a sufletului vitejie, precum am dzis, vădzind că la dânsa din dzi în dzi scade, apoi și alte lucruri de vicșuguri, îngăiméle de amăgélé și fapte pline de răutate, precum sint sicofandiile, clevétele, minciunile, cătră carile și furtușagul adăogea și lucruri de ocară și blăstămățești, iară nu de numele neamului nostru vrédnice făcea, macar că și de multe ori am certat-o și am dojenit-o, ce în zădar (că precum iaste suflarea la cărbunele acoperit, așé iaste certarea la inima într-ascuns dată răutății). Pentru care pricini, din tabla neamului și a rudeniilor noastre de tot am ras-o și așéși de tot din hotarele noastre am izgonit-o (că mai mult folos aduce publicăi din sine un chip rău a izgoni, decât dzéce bune în sine a priimi, că precum aluatul mic într-o covată mare toată frământătura dospéște, așé un om rău într-o publică pre toți cu răutatea lui améștecă și-i tulbură). / După acéia ea în ceata altor jiganii a să da, sau temându-să sau rușinându-să, sau poate fi și de trufie înflându-să (căci mândriia, de tot oarbă fiind, precum peste cei mari, așé și peste cei mici dă), de lăcașul stătătoriu de pre uscat s-au părăsit și prin adâncurile apelor orbăcâind, cu piticea foamea a-și potoli și ca valurile ce în spinare poartă, cea mai multă viață tulburată și neaședzată a-și petréce ș-au ales (că cine neamului său iaste urácios, cum poate fi streinilor drăgăștos? și a căruia răutăți pământul său a le suferi n-au putut, cel strein cum le va putea răbda?), pre carea, de atâta vréme, în perire și rătăcire știind-o, iată acmu între gloate amestecată o vedem. Povéstea Vidrii, noi, Brebii din moșii, strămoșii noștri, așé am apucat-o, așé o mărturisim și așé o întărim. Iară voia fie a celor mai mari?”

Cu toții priimiră mărturiia Brebului și cu toții într-un sfat aleasă ca Vidra dintr-amândoaă monarhiile afară să să gonească și nici într-un neam de a lor să nu să mai numască (că precum celui bun toți streinii rude, tot bătrânul părinte, tot vârstnicul frate și tot locul moșie, așé celui rău toate rudele – streine și toată moșii nemernicie îi iaste), și cum mai curând dintre adunări să lipsască dzisără, ca nu / cumva între dânșii mai multă zăbavă făcând, mai pre urmă și aceasta vreo pricină mai spre mare vrajbă între monarhii să să scornească.

Vidra, sau pentru vicșugul ei, sau pentru véche pizma altora (că pizma véche iaste ca cariul în inima copaciului), sau la vrémea rea pentru bună sfătuirea ce dedése (că, precum să dzice, toate vrémea sa au și fără vréme și pânea face greutate stomahului, carea cea mai de treabă și mai de aproape hrană-i iaste), sau ori în ce chip ar fi fost, acmu vădzindu-să osindită și dintre toate cétele cu mare ocară și dosadă izgonită, așijderea pentru binele ce sfătuisă, precum cu rău i să plătéște simțind, mintea de i-au fost rea, încă mai rea a fi socoti, iară de i-au fost bună, spre rea socoteală o întoarsă (că nemulțemita pentru mari slujbe și de binefaceri din nedéjde în nenedéjde îl bagă, nenedéjdea în nebulie îl împinge, și așé, din slugă credincioasă nepriiatin de cap îl face), carea într-acesta chip voroava întoarsă: „De vréme ce pre mine din ceata celor cu patru picioare mă lepădați (că în partea zburătoarelor sau să fiu, sau să fiu fost, nici chipul, nici firea mă arată), iată că urmadză ca în monarhiia celor de apă să mă dau, fie dară și așé. / (Că limba gloatelor iaste vrajea bodzilor, și mai lesne ar fi cuiva apa curătoare a popri, decât limbilor multe a stăpâni.) Și iată că dintr-adunările voastre, vrând-nevrând, îm caută a lipsi. Însă oarce, ce rădăcina adevărului atinge, a grăi nu voi părăsi. Bătlanul, pasire de apă sau péște de aer fiind, căci și în fundurile apelor prin multă vréme și prin aer nu mai puțin decât alalte pasiri mare slobodzenie are, însă adevărul ce iaste să dzic: adevărat, pasire iaste, macară că carnea la gust îi iaste ca a delfinului și macară că precum prin aer cu slobodzenie poate zbură, așé și prin fundul apii să poate primbla, însă de multe ori mi s-au tâmplat a-l videa în novoadă ca peștii încâlcit și de multe ori și înecați și de tot înădușiți din mréje îi scot, căci lăcomiia astupându-i ochii, după pești fără sine alergând, în loc de vânat el să vâneadză. Care lucru din toată ipopsiia péstelui îl scoate, și macar că precum aiavea iaste tuturor că el mie nepriiatin de moarte mi s-au arătat, însă adevărul ce iaste a tăgădui nici pociu, nici mi să cade (căci nu puțină vrednicie iaste și pentru nepriiatin adevărul a mărturisi). De care lucru pociu să dzic că el câte pentru mi/ne au grăit și au mărturisit să fie și adevărate. Însă nu atâta 27 de grea era pricina vinovății méle, ca cu izgnanie ca aceasta să fiu osândit, căci canon de obște iaste, carile dzice (pedepsitului nu trebuie a i să adaoge pedeapsa); căci destulă era nesuferita mea izgnanie și din rudele și moșiile méle înstreinare, și ce ar fi mai mult trebuit pedeapsa încă mai înainte a urni, adecă precum din rudele dobitoace, așé și din streinele pasiri izgonit să fiu (ce precum să dzice cuvântul, că nevinovăția unuia oșapoc stă în ochiul altuia). Ce la cuvântul ce vream să dzic să mă întorc. Iată că cu pâra Bătlanului și numai cu o mărturie a Brebului (și aceasta împotriva a légii

tuturor legilor, cu o mărturie numai sentenția vinovatului cea de pedeapsă a să da), dintr-îmbe izvoadele m-ați lepădat. Dară aș pofti să știu, cu ce privilegie puteți strica axioma vechilor filosofi și matematici, carii dzic (carile sint tot într-un chip cătră altul al triilea, tot într-un chip sint între sine) (căci Vidra nu puține făclii topise asupra cărților filosofești) și de vrème ce eu, căci în prepusul dobitoacelor și a pasirilor am / cădzut precum să fiu de apă, cu cât dară, rogu-vă, mai vrédnic iaste să să numască pasire, carile fără prepus dobitoc iaste, și căci să să numască dobitoc, carile fără prepus pasire iaste (nici vă mierați de ale méle împletecite protases, căci simperazma va ieși arătătoarea adevărului), și așé doaă fire într-un ipochimen neputând sta, iată că fire ca aceasta, oricare ar fi, nici pasire, nici dobitoc ar fi, și căci acela mai mare dreptate înaintea nu a fételor, ce a fățarnicicii voastre ar afla? Și eu până într-atâta de la toți de la voi m-am așé de greu osândit?"

28
29
30
La acéstea cu toții întâi să zâmbiră, apoi răsă, iară mai pre urmă cu chicote hohotiră, dzicând: „Vidra, cu neamul, și gândul și cuvântul ș-au pierdut, că cine poate macar cu mintea doaă firi într-un ipochimen cuprinde? Sau cine vreodată pasire dobitocită sau dobitoc păsărit au vădzut?” Vidra dzisă: „Într-acesta chip și eu mai denainte pentru himera filosofilor nu să-vârșiam a mă mira și peste puțină a fi în fire, precum și voi acmu, socotiam. Ce de vrème ce Brebul s-au făcut péște, cu cât mai pre lesne va fi pasirea zburătoare a să face dobitoc ca céle în patru picioare îmblătoare. Și încă mai aiavea de viți vrea spre aceasta să vă pricépeți, / întâi a ști vi să cade că ce hotărâre are trigonul la mathematecă, acéiași are siloghismul la loghică, a căroră hotărâre mai sus v-am pomenit. Acmu, dară, binișor socotiți că, de vrème ce eu am putere din fire dăruiță, precum aerul a trage, așé a nu-l trage în voie să-m fie, și pentru căci în doaă stihii pociu lăcui, dintr-aceleși mă izgoniți și altă pricină în mine, precum mi să pare, a afla nu puteți, fără numai căci din fire cu oarece mai mult decât alalte dobitoace sint dăruiț, eu dară căci așé pociu, în vinovăție ca aceasta am cădzut. Dar încă cel ce nici într-o parte deplin și nici a unii firi, célea ce i să cad hirișii nu va avea, oare de acela ce viți putea giudeca? Că, precum am dzis, simperasma trebuie să urmége (!) protaselor. Ca aceasta minune între voi, o, jiganiilor și pasirilor, iaste cămila nepăsărită și pasirea necămilită, căriia unii, alcătuindu-i numele, Strutocamilă îi dzic. Aceasta precum hirișă cămilă să nu fie pénele o vădesc, și iarăși hirișă pasire să nu fie, nezburarea în aer o pârêște și vântul, carile nu o poate rădica. Că precum tuturor știut iaste că toată hotărârea pasirii iaste a fi dihanie / cu péne, zburătoare și oătoare. Deci dihaniia iaste neamul, iară zburătoare deosăbirea, care deosăbire, așéși de tot de la Struto-

camilă lipséște. Aședară aiavea fiind, au putea-va cineva cu mintea întreagă a dzice să îndrăznească, precum toată hotărârea pasirii în Strutocamilă să cuprinde? Și așé urmadză că sau pre mine încă nu m-ați cunoscut, sau și pre aceasta dihanie precum și ce iaste să o cunoașteți, și așé rădăcina adevărului întingând, sau arătați (că pizma véche vă împinge la lucruri noăă, sau mărturisiți că în capete de hârtie purtați crieri de aramă). Iară cel mai de pre urmă al mieu cuvânt iaste că adunarea aceasta chedzi răi ș-au vrăjit, de vrème ce numele fiindu-i adunare, altora cu lucrul iaste strămutare, și slava titului de monarhie, iară fapta îi iaste de tiranie”. Acéstea Vidra cu lacrimi dzicând, după poruncă în izgnanie la marginile gârlurilor să dusă.

31
32
Ieșind ea de acolo, îndată în mijlocul gloatelor ieși Căprioara de pustiiul Aravii, carea, după siloghismul Vidrii, lucrul cu ispita într-acesta chip dovedia, dzicând: „Vidra / pentru Struț au pus socotéle loghicești, dară eu să vă spui ce au vădzut ochii arăpești. Eu și Strutocamila împreună la pustiiile Aravii lăcuim. În părțile acélea câmpii niciodată cu pajiste nu înverdzes, ce pururea cu mari năsipișuri gălbenesc, că de s-ar și naște vreun fél de buruiană, de mari holburule carile vântul austrului scornéște să acopăr, căci într-alt chip cineva să-i numască nu va putea, fără numai sau munți clătitori, sau câmpi nestători (!) le va dzice. Deci cu vânturile pre acolo mutându-să și locurile, alt féliu de copaciu sau de buruiană, de mare grămădirea năsipului aceluia, neacoperită să rămâie nu poate, fără numai înalții copaci carii finici să cheamă, în carii niciodănăoară Strutocamilă urcată a videa nu mi s-au tâmplat; și nu numai în vârvul finicului (carile într-acele părți odihna și aciurea a tuturor zburătoarelor iaste), ce așéși nici un cot de la fața pământului în aer rădicându-să nu l-am vădzut. Încă și alta (carea mai mult iaste de mieraț) că de multe ori arapii asupra noastră gonitoare scornind, pre amândoi odată din năsipuri ne scorniia, unde eu cu puterea / răpegiunii picioarelor din fierăle sulțiilor, din simcélele țidélelor și din vrăjmași colții ogarâlor scăpam. Iară Strutocamila și de mine înapoi rămânea, și cu pénele și aripile ce avea în primejdiia morții cădea. Căci cu alergarea ogarul o agiungea, și în aer, de greuime, neputându-să rădica, decât un iepure mai slabă și mai peminteană a fi să arăta, de care lucru socotesc că cuvintele Vidrii adevărate sint”.

Iară în monarhiia pasirilor era pasirea carea să chiamă Corb, carea macară că din tagma a doa era, însă, cu o întâmplare, pre acea vrème epitrop Vulturului era. Acesta toate lucrurile în monarhiia pasirilor a face sau a desface în voia sa avea, nici glas sau cuvânt împotriva lui cineva a scorni, a îndrăzni putea (că în vremile vechi poftele stăpânilor pravile de lége supu-

șilor era). Aceasta pasire precum tuturilor dobitoacelor moartea le poftște cine poate să nu știe? Și precum pre dinafară neagră, din hereghie, încă mai poneagră pe dinlăuntru era de pizmă și de mânie (căriia ce să-i fie fost pizma și pricina pizmei la locul său pre larg să va dzice) / (că precum arșița soarelui pelița mută din albă în neagră, așé pizma inimii mută gândul din bun în rău). Deci Corbul, precum a Vidrii, așé a Căprioarei cuvinte macar că le audziia, însă cu greu și cu greață le suferiia (că cuvântul bun și neplăcut iaste ca doftorii grețoașă, însă folositoare în trupul bolnavului. Ce la cel înțelept așé, iară la cel nebun iaste ca otrava în mănuntăile sănătosului). Le suferiia Corbul acéstea pentru a vremii neîndămânare, iară cumplită amărăciune nu numai în glas ce meniia, ce încă și în pânțete dospia, și câtăva vréme un siloghism alcătuit în *barbara* împotriva Vidrii a face siliia, mai vârtos că la dânsul viersul grumadzului într-această formă a suna să părea și încă mai ales că el alt gând asupra proastei dihanii Strutocamilii având (precum mai în urmă aiavea va fi) și siloghizmul Vidrii de tot a strica în minte având, forma aceasta numai după socoteala loghicilor, nedierisită și nestrictă și în tot chipul adevărată a fi credea. Deci așé Corbul, după ce multe sudori vărsă, până hotarul mijlocitoriu află, siloghizmul din protase

34 într-a/cesta chip încuie: „Toată dihaniia cu doă picioare, cu péne și oătoare iaste pasire. Dară tot Strutocamila iaste cu doă picioare, cu péne și oătoare. Iată dară că tot Strutocamila fără nici un prepus iaste pasire”.

Iar după încheierea siloghizmului acestuia, palinodiia ritoricească a poftori începu și vatologhiia poeticească prin multă vréme crângai: „Pasire iaste Strutocamila, pasire iaste; și iarăși dzic: pasire iaste Strutocamila, dihaniia aceasta, Strutocamila, iaste pasire. Pasirea aceasta și dihaniia aceasta iaste Strutocamila”.

Apoi iarășile hotarale loghicești în sine înturna dzicând: „Pasirea să oaă, oaăle sint a pasirii. Struțul să oaă, oaă are Struțul. Iată dară că pasire iaste Struțul”. Apoi iarăși ca dintăi, numai într-altă formă, siloghizmul înturna: „Pasirea are péne. Strutocamila are péne. Iată dară că Strutocamila iaste pasire. Așédară, Strutocamila, precum până acmu adevărat pasire au fost, așé și de acmu înainte pasire a fi vrédnică iaste, și încă nu fietece pasire,

35 ce așéși slăvită, lăudată și în buni chedzi / luată, de vréme ce deosăbit de de-a firimea trupului ce poartă și în basna véché va să dzică, că oarecare evghenie în neamul său are, însă ca asina despre maică, partea Vulturului spre sămnuul monarhiii să fie având”.

Toți Șoimii, Ulei și Corui și alalte de stârvuri iubitoare pasiri frumos crângăitul Corbului lăudară și cu multe lingușituri și colachii învățatura-i

și înțelepciunea-i preste nuări rădicară (că mai toți supuși de frică obiciuți sint, nu ce adevărul, ce ce stăpânul poftște, acéia să laude și să fericească) și fietecările în sine și cu sine socotiia, precum alt siloghizm împotriva acestuia arătătoriu nici a să afla, nici în mintea altuia a să naște iaste cu putință. Ca acéstea pasirile eale înde eale prin limbi purtând, oricare împletecitură cuvintelor audziia, de dovadă ca aceasta amuțiia (că măcar că rea iaste amuțirea din lipsa organelor de voroavă tocmitoare, dară încă mai rea iaste când purcède din lipsa și neștiința cuvintelor trebuitoare) și acmu mai mai tot cuvântul să curma și tot răspunsul împotriva Corbului și toată gura mai mai să astupa (că precum știința lucrurilor / iaste lumina minții, așé neștiința lor iaste întunecarea cunoștinții).

Și acmu cu toatele mai mai după voia Corbului să lăsa, de toată împotrivirea să părăsiia și toată întrebarea cu atâta să potoliia, de n-ar fi Ciacalul cătră Hulpe cum mai curând alergat. Carile, la dânsa lipindu-să: „Frate Hulpe, dzisă, poți răbda ca între pasiri dihanie mai cu socoteală și mai cu meșterșugul loghicăi decât între noi să să afle? (că nu iaste în lume cuvânt atâta de isteț, sau lucru așé de cu preț, ca carile vreodată să nu mai fie fost sau a nu mai fi de acmu înainte să poată)”. La aceasta întrebare a Ciacalului răsă Hulpea pe supt mustăți și, în grabă, greu răspunsă (căci la întrebarea grabnică, greu sfat a da, sămnu de minte ascuțită iaste) și dzisă: „De n-aș avea frica Vulturului, când ceva din colții miei pe ciolanele stârvului ar rămânea, atuncea și Corbul de uscate vinele goalelor ciolane clonțul ș-ar ciocăni. Ce doă lucruri sint carile la ivală a mă pune mă opresc: unul, căci că din fire mai bucuroasă sint cu meșterșugul decât cu târiia a mă sfădi, altul, căci totdeauna voia Vulturului a căuta m-am obiciuit, pentru căci adése la un ospăț și la o masă amândoi / a ne ospăta s-au tâmplat. Și așé adése în

35bis² mâncări și în băuturi împreunarea spre cinstea politicească și dragostea în față prietinească a arăta mă siléște (căci dragostea cumpărată pre bani sau pre mâncări și băuturi în sfârșitul acelora și ea să sfârșéște; iară dragostea din suflet adevărată în sărăcie și în foamete slujba vredniciei își arată). Deci, de vii vrea să mă ascuți, supt piala Ciacalului pune meșterșugurile Vulpiei și gura ta grăiască, fie duhurile împingătoare ale méle”.

Ciacalul, acéstea de la Vulpe audzind, dzisă: „Eu după cuvântul tău și în fundul mării a mă afunda și în mijlocul focului a mă arunca, și nicicum vieții méle a cruța nu mă voi feri. Numai precum toți cei cu socoteală în lume,

¹ Paginația greșită în original.

² Paginația greșită în original.